

A világjárvány hatása a munkaerő-piaci változásokra Erdélyben és Magyarországon az egyetemi hallgatók szempontjából

Dr. Kádár Beáta

Egyetemi adjunktus, Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem
kadarbeata@uni.sapientia.ro

Dr. habil. Reicher Regina Zsuzsánna

Egyetemi docens, Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar
reicher.regina@kgk.uni-obuda.hu

Absztract: A COVID 19. hatására kialakult világjárvány és az ebből fakadó gazdasági és társadalmi hatás a világ tudóstársadalmát szinte minden tudományterületen mozgósította. Az egyes országok vezetői olyan kihívással találták szembe magukat, amelyre hosszú évtizedek óta nem volt példa. A világméretű járvány hatására megváltozhatnak az erőviszonyok, a gazdasági működés, a munkaerőpiac területén. Kérdőíves kutatásunkban azt vizsgáljuk, hogy a magyar és az erdélyi magyar válaszadók hogyan látják a kialakult helyzet várható gazdasági hatásait az egyes gazdasági ágazatokra. Általános-e a negatív attitűd vagy egyes csoportok másképpen élik meg a jelenlegi helyzetet.

Kulcsszavak: COVID 19, járvány, gazdasági hatás, szakterületek változása

1 Bevezetés

Minden kutatót foglalkoztat a COVID 19 járvány hatása az országokra, nemzetekre, a föld lakosságára, a gazdaságra, a mentális és fizikai egészségre, életmódra. A járvány és a vele járó intézkedések számos változást hoztak a mindennapjainkba. Egyik napról a másikra megfosztott bennünket a társas együttlét örömétől, a szabad mozgástól, utazástól, sokakat a munkájától. Rengeteg feszültséget okozva ezzel társadalmi rétegek, korosztályok, családtagok között.

A cikk írásának idején a járvány több mint 4 millió embert fertőzött meg, és közel 300 000 embert ölt meg világszerte - mutatják a Johns Hopkins Egyetem adatai (<https://coronavirus.jhu.edu/map.html> 13.05.2020). A járvány hatására a legtöbb

országban kijárási korlátozást vezettek be. A szakemberek közül senki nem vitatja, hogy a világjárványnak erős gazdasági hatása van és lesz. Viszont hogy pontosan ez a hatás milyen méreteket ölt, az egyes országokban ez hogy jelenik meg, arról még csak találgatnak a gazdasági szakemberek. Rövid távon is jelentős változás állt be, az egészségügy, az oktatás, a turizmus és vendéglátás, a szolgáltatások mind-mind olyan új helyzetbe kerültek, amelyre nem voltak felkészülve. Látjuk, hogy a légit forgalom az eddigi működési aktivitáshoz képest szinte leállt, az ide kapcsolódó szolgáltatások mind fölöslegessé váltak, de csökkent a kereslet a ruházati cikkek, a szépségipar, valamint a tartós fogyasztási cikkek iránt. Ezen felül a tömegközlekedés iránt is minimális a kereslet. Most egyelőre az elsődleges kérdés az, hogy az országok képesek-e finanszírozni a terhelt szektorokat illetve, hogy az árucserre szempontjából való egymásrautaltságuk veszélyt jelent-e az állampolgáraikra. (Baldwin, 2020)

Makrogazdasági szempontból azonban a hosszú távú hatás sokkal érdekfeszítőbb, és olyan kérdéseket vet fel, mint hogy a megnövekedett munkanélküliség és a megváltozott áruforgalom okozta helyzetet vajon hogyan tudják kezelni majd az egyes országok. A szakemberek arra figyelmeztetnek, hogy a vírus hatása emberek millióira kihat és a vírus gyors terjedése ahhoz is vezethet, hogy az országok egy-egy gazdasági szigetként viselkednek majd az integrált globális gazdaságban. (McKibbin, Fernando, 2020a)

Az elmúlt 15 évben több jelentős gazdasági és közegészségügyi veszteség érte az egyes országokat különböző járványok hatására, bár egyik sem duzzadt világméretűre, mint ahogy a COVID-19. A két legjelentősebb ilyen a 2003-as SARS (Severe Acute Respiratory Syndromes) és a H7N9 (Influenza A Virus Subtype H7N9). A SARS 2002 novembere és 2003 júliusa között több mint 8000 embert fertőzött meg és közel 700 halálos áldozata volt. (Pike et al, 2014) Gazdasági hatása is jelentős volt. Az ázsiai államokat 12-18 milliárd dollár veszteség érte, világszerte gyakorolt gazdasági hatását pedig 30-100 milliárd dollárra becsülik, ami megközelítőleg 3-10 millió dollár/ eset. Hogyha ezt a számot rávetítjük a jelenlegi (2020. május 11.) COVID-19 fertőzöttekre, ami világszerte 4.1 millió eset, közelebb kerülünk a közlő gazdaságiválság méretéhez, bár természetesen még túl korai lenne becsléseket közzétenni. (McKibbin, Fernando, 2020b)

A H7N9 bár nem volt olyan jelentős hatású, mint a SARS, mégis fontos megemlíteni, mint nagyméretű járványt. Az első fertőzöttet Kínában 2013 februárjában regisztrálták, 2017-re a WHO adatai alapján 1223 bizonyított eset volt, és az elhalálozási arányt pedig 40%-ra tették. A globális gazdasági hatás elenyésző volt, Kínában azonban érezhető változásokat hozott, elérve a 40 milliárd RMB-t. (Qiu et al., 2018.)

2 Gazdasági és társadalmi hatás

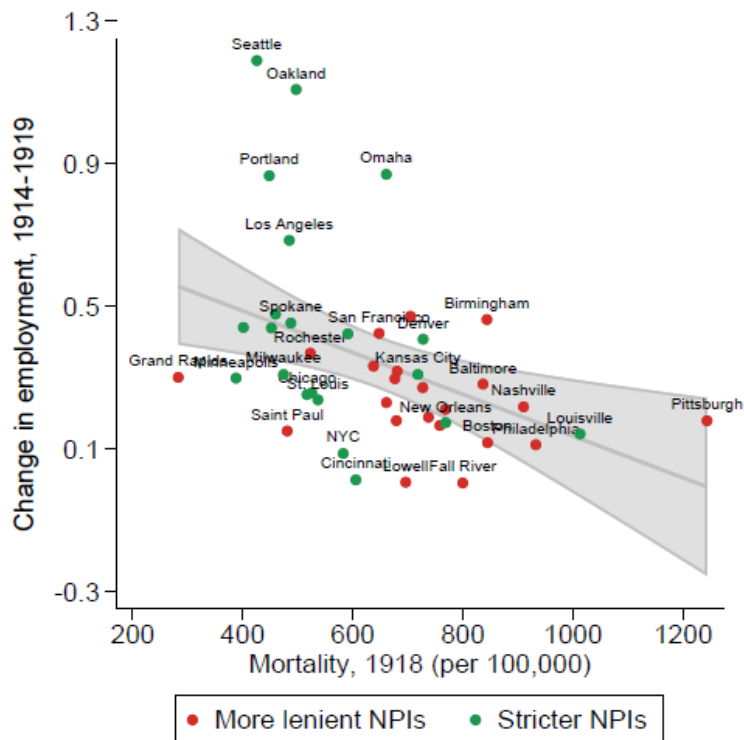
A COVID-19 kezelésével járó tapasztalatokat, tanulságokat, a lakosság tájékoztatásának módszereit a hatékony információmegosztás eszközeivel nagyban megkönnyíthetnék /megkönnyíthették volna az egyes országok egymás között. Világossá vált viszont, hogy bár vannak ún. okos városok, nagy adatmennyiséggel rendelkeznek egyes országok, arra viszont mégsem voltak felkészülve, hogy ilyen esetben is használni tudják az eszközöket, lehetőségeket. Allam és Jones tanulmánya szerint a COVID-19 járvány terjedésének lassításában és az egészségügy összeomlásának megakadályozásában nagy segítség lehet egy smart city network kiépítése és hatékony működtetése. Jelen vírus esetében már sikeresebben használták az érintettek a technológiai lehetőségeket. Amíg a SARS azonosítására és részletes leírására 5 hónapra volt szükség, az Ebola azonosítása szintén hónapokba telt, a 2014- ben megjelent Zika vírust is csak 2015-ben sikerült azonosítani, addig a COVID-19-et mindösszesen 17 nap alatt azonosították, a kutatók mindezt az információ hatékony rögzítésének és továbbításának tudják be. (Allam and Jones, 2020)

A vírus azonosítása és gyógyítása körüli információmegosztás mellett a gazdaság helyreállításában is fontos szerep jut a smart networkok hiteles működésének. Amennyiben hitelesen és őszintén kommunikálnak az országok a lakosság egészségi állapotát illetően, akkor az intézkedéseik hatékonyságával sikerülhet elnyerni az emberek bizalmát, hogy merjenek újra utazni, reptéri szolgáltatásokat igénybe venni, turisztikai látványosságokat látogatni, szállodai szolgáltatásokat igénybe venni, stb.. Ugyanis a veszély elülte után is megmarad az emberekben a félelem, a bizalmatlanság. A hosszú ideig tartó magas stressz szint oda vezet, hogy irreális, túlzott félelemérzet marad az emberekben akkor is, ha már nincs reális alapja. (Hyams et al., 2002) Egyes vélemények szerint az Egyesült Államoknak akár 2022-ig el kell viselnie a társadalmi távolodást, ha nem találnak oltást mihamarabb. (Kissler et al, 2020)

2.1 Állami intézkedések hatásai

Az amerikai központi bank (Fed) és a Massachusettsi Műszaki Egyetem üzleti iskolájának (MIT Sloan School of Management) három közgazdász tanulmányában az 1918-as spanyolnátha gazdasági hatásait vizsgálták annak tükrében, hogy az egyes országok, térségek mikor és milyen mértékű szigorító intézkedéseket léptettek életbe. Alapvető megállapításuk szerint a világjárványok lassítják a gazdaságot, de a közegészségügyi intézkedések nem. Eredményeik azt mutatják, hogy egy világjárvány következtében a gazdasági aktivitás meredek és hosszú zuhanásnak indul, de ahol időben meghozzák a szigorú közegészségügyi intézkedéseket, ott nemcsak a járvány halálozási aránya csökken, hanem a tartós gazdasági válság is elkerülhető. Természetesen ez az akkori gazdasági és társadalmi helyzetre vonatkozólag lehet igaz. Nem pontosan tudjuk, hogy a

jelenlegi helyzetben is érvényesek lehetnek-e a kutatók megállapításai. (Correia, et al, 2020)

1. ábra: Az 1918-as influenzajárvány megrethelte a gazdaságot, de a közegészségügyi beavatkozások nem.

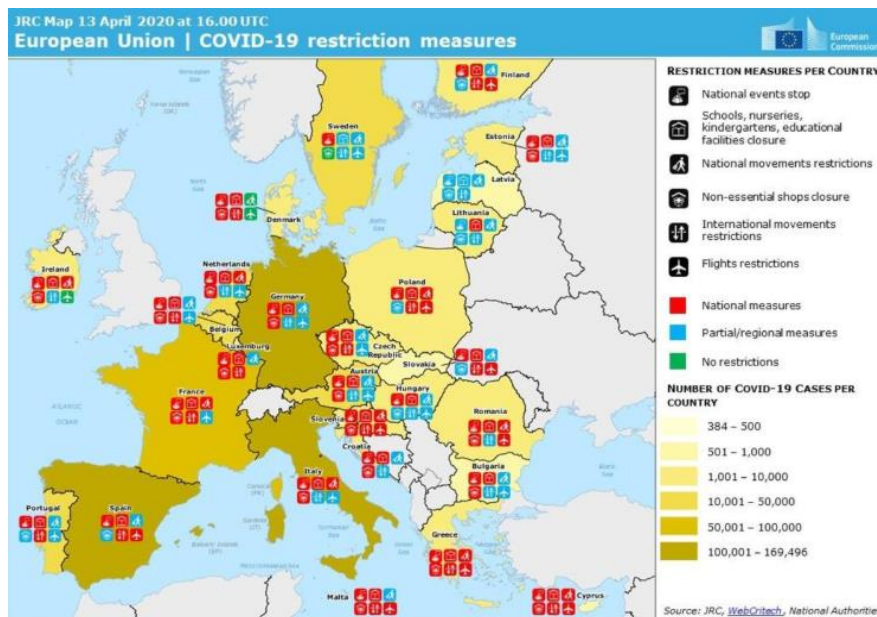
Forrás: Correia, et al 2020, p.:2

A Profession.hu reprezentatív mintán végzett kutatása szerint tízből kilenc céget érint a világjárvány okozta válság a magyar munkavállalók tapasztalatai szerint. A következő hat hónapban munkavállalók 50%-a a helyzet további romlására számít, 30%-a szerint nem fog tovább változni, míg 10% bizonytalan a helyzetet illetően. A megkérdezett munkavállalók 40%-a szerint javulni fog a cége helyzete a következő fél év során. (profession.hu)

A COVID-19 terjedésének megfékezése érdekében az Európai Unió tagállamai jellemzően ismét bevezették a határellenőrzést, emiatt tipikusan a határ menti településeken élők és az idénymunkások sem tudnak átkelni a határokon, vagy eljutni a munkahelyükre. Az egyébként indokolt pandémiás korlátozások értelemszerűen komoly dilemmákat vetnek fel, hiszen akadályozzák a határokon átnyúló szolgáltatások nyújtását és az áruszállítást, azaz az EU belső piacának

működését. Az Európai Bizottság támogatja a tagállamokat, hogy összehangolt szabályozással biztosítsák a zökkenőmentes határátlépést azok számára, akiknek a munkája ezt a munkavégzés természetéből fakadóan megköveteli. Kiemelkedő jelentőségű a szabad mozgás fenntartása egyes kritikusan fontos ágazatokban dolgozók számára, mint amilyen például a mezőgazdaság és az élelmiszeripar.

2020. március 26-i ülésükön az Európai Tanács tagjai elkötelezték magukat amellyel, hogy minden szükséges lépést meg fognak tenni a polgárok védelme és a válság leküzdése érdekében, megőrizve mindeközben az európai értékeket és életformát. A COVID-19-világjárvánnyal és annak közvetlen következményeivel szembeni küzdelem sürgősségén túl az Európai Tanács tagjai arra is felszólítottak, hogy meg kell kezdeni azon intézkedések előkészítését, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az európai társadalmak vissza tudjanak térni a rendes működéshez, az európai gazdaságok pedig ismét a fenntartható növekedés pályájára lépjenek, integrálva többek között a zöld átállást és a digitális transzformációt (2020/C 126/01)

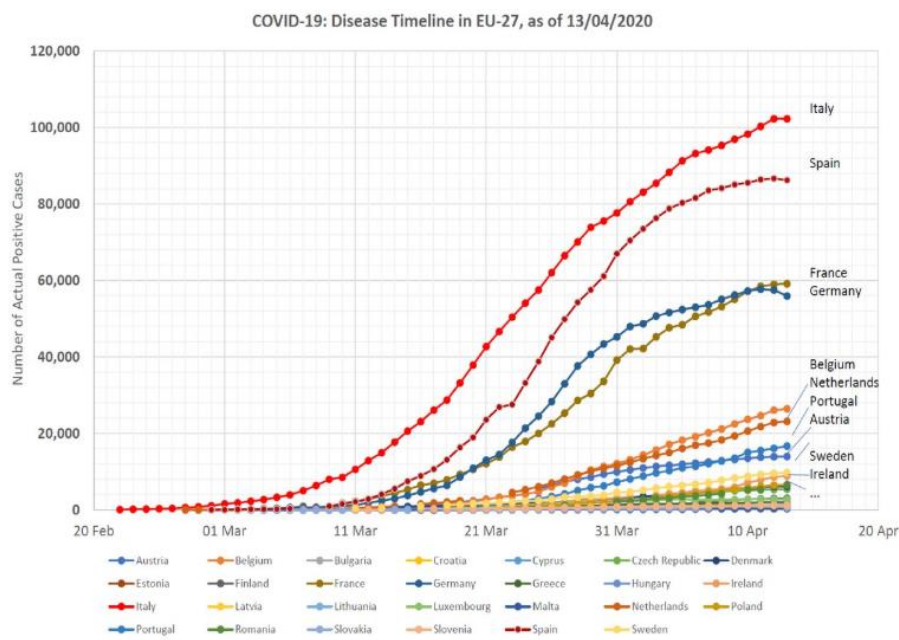

2. ábra: korlátozó intézkedések országoként

forrás: <https://eur-lex.europa.eu>

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2020.126.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2020:126:TOC

A 3. ábra jól mutatja a járvány alakulását az EU 27 országaiban. Láthatjuk, hogy Olaszország és Spanyolország kritikusan magas megbetegedési számot mutat, az ország gazdaságára a hosszan tartó korlátozások komoly veszélyeket rejtenek. Franciaországban és Németországban ugyan kevesebb a megbetegedések száma, de a görbe meredekebb a kívánatosnál, így az egészségügyi szolgáltatásnak komoly kihívásokkal kell megküzdenie. A többi országban a görbe jóval laposabb, ami az egészségügyi rendszeregyenletes terhelését ugyan biztosítja, azonban a gazdaság hosszabb időre kénytelen lassítani.

3. ábra GYORS KOCKÁZATÉRTÉKELÉS A 2019. évi koronavírusos megbetegedés (COVID-19) az EU-ban /

forrás: <https://www.ecdc.europa.eu>⁷

Ennek fényében elmondható, hogy a szabad mozgás még vélhetően több hónapig korlátozás alatt fog állni. A logisztikai cégek bizonyos szabályok mellett megkezdhetik az áru fuvarozást, amit a járvány miatt nem folytathattak, de például a nemzetközi turizmus felélénkülése még várat magára

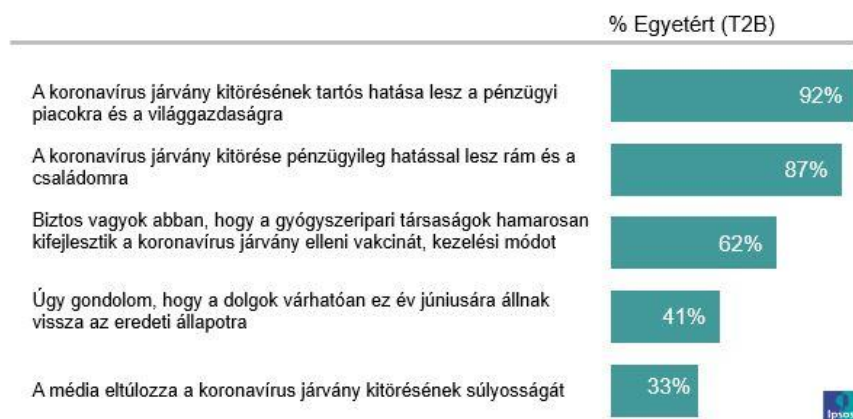
⁷ <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/covid-19-rapid-risk-assessment-coronavirus-disease-2019-eighth-update-8-april-2020.pdf>

2.2 COVID-19 hatások Romániában és Magyarországon

2020 áprilisában végzett vizsgálatok eredményeképpen elmondható, hogy Romániában a februárban foglalkoztatottak 63%-ának volt biztos állása áprilisban is. A munkahelyüket biztonságban tudók leginkább szellemi munkát végeznek és jelentős részük a közzsférában és az alapszolgáltatási szektorban, illetve a kommunikációs és informatikai ágazatban dolgozik. (erdelystat.ro). A keresletkiesés és a járvánnyal járó extra kiadások miatt Románia költségvetési hiánya egészen biztosan meghaladja majd a 4, de lehet, hogy az 5 százalékot is. (econ.ubbcluj.ro) Bár néhány intézkedést tett az állam a gazdaság összeomlásának elkerülése érdekében a szakemberek nem tartják hatékonynak ezeket. A legjelentősebb ilyen jellegű intézkedések: a szükségállapot ideje alatt nem indítanak végrehajtást állami tartozás miatt, nem zárolják a bankszámlákat, csak büntetőügyes ítéletek esetében, és adócsalás ellen csak olyan vizsgálatokat folytatnak le, amelyek miatt az adóellenőröknek nem szükséges kiszállniuk a cégekhez, a kormány szubvencionálja a vállalati hitelek kamatait.

Az Ipsos 2020 márciusában végzett reprezentatív kutatási eredményei alapján elmondható, hogy a magyar lakosság kétharmados többsége nem érzi úgy, hogy a média eltúlozná a COVID-19 járvány kitörésének súlyosságát. (www.ipsos.hu)

Ugyanakkor a pandémia gazdasági hatásai megkérdőjelezhetetlenek a magyarok számára is, akárcsak a vírus által erősen sújtott olaszok és franciák esetében. Igaz, az utóbbi két európai ország lakosságának körülbelül háromnegyede úgy véli, hogy júniusra helyére áll a korábbi rend, a magyarok ennél jóval pesszimistábbak. A nagyobb értékű vásárlásokat korcsoporttól függetlenül későbbre tervezi halasztani a magyar lakosság (64%-os többség).

4. ábra Mennyire ért Ön egyet az alábbi állításokkal?

forrás: www.ipsos.hu

3 Módszertan

Kutatásunk alapvetően két fő részből épült fel. Az elmúlt időszakban számtalan szakcikk jelent meg a COVID 19 vírus hatásainak elméleti lehetőségeiről, valamint számos szakértő nyilatkozott sokszor igen ellentétes álláspontot ugyanerről. Szekunder kutatásunkban igyekeztünk áttekinteni a megjelent tudományos munkákat a gazdasági érintettség tekintetében, valamint olyan kutatásokat kerestünk, amelyek primer adatokra épülnek. Ezek mentén alakítottuk ki cikkünk irodalomfeldolgozását. Kutatásunk második fázisában a szakmai írásokban áttekintett területek és a megjelent kutatások tapasztalataira építve alakítottuk ki kérdőívünket, mellyel tudatosan a 18-30 év közötti korosztályt céloztuk meg. Kérdőívünket főként a járvány okozta rendkívüli kormányzati intézkedések okán kizárólag online formában tudtuk terjeszteni. A célcsoporthoz való eljuttatásban segítségünkre voltak 4 egyetem hallgatói önkormányzatának vezetői és az oktató kollégák. A lekérdezés április 29 és május 17 között zajlott. Ez idő alatt 364 értékelhető választ kaptunk. Kérdőívünk szerkezeti felépítését tekintve 3 fő részből állt. Az első részben arra voltunk kíváncsiak, hogy jelenleg hogyan látják a vírushelyzetet saját országukban a válaszadók, milyen változásokat érzékelnek szakterületükön illetve egyes gazdasági területeken. A második részben a jövőre vonatkozó kilátásaikat próbáltuk feltérképezni ugyanezen területek mentén. Végül természetesen demográfiai jellemzőket kértünk be tőlük. A leíró statisztikai elemzésen felül a gazdasági hatás érzékelését varianciaanalízissel megvizsgáltuk különböző demográfiai jellemzők tekintetében valamint az éppen tanult szakterület viszonylatában is.

Kutatásunk hipotéziseit a szakirodalmak áttekintése alapján az alábbiakban fogalmaztuk meg.

H1 a járványhelyzet fokozódásával a szakterületek kettéváltak sikeres és vesztes csoportra.

H2 a sikeres csoport tagjai a jövőben is az adott szektor fejlődését várják

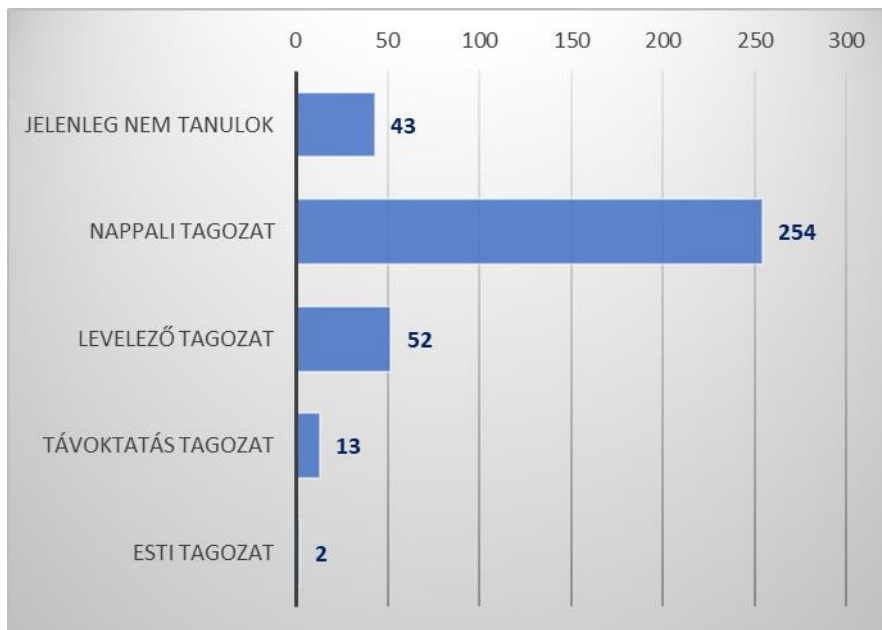
H3 a nők negatívabban élik meg a járvány okozta helyzetet mint a férfiak

H4 a nemzetközi turizmusban bekövetkezett negatív hatást a városlakók érzékelik erőteljesebben.

Az adatfelvétel utáni adattisztítás, változók mérési szintjének ellenőrzése után a kutatás kiértékelés SPSS 23 verzióval készült, míg az ábrákat Ms Excel alkalmazással készítettük el. A számításokhoz a leíró statisztikai elemzés mellett összefüggésvizsgálatokat végeztünk. Mivel adataink nem feleltek meg a normáloszlás szabályainak, így eredményeinket non-paparemetrikus eljárásokkal kaptuk.

4 Eredményeink

Kutatásunk eredményeinek bemutatását a minta jellemzésével kezdjük. Válaszadóink 2 ország, főként egyetemi hallgatóiból tevődött össze. A válaszadók 57%-a Romániában élő erdélyi magyar, míg 43%-a Magyarországon élő magyar állampolgár volt. Mindössze 8%-uk nem felelt meg a 18-30 év közötti besorolásnak, azonban ezen válaszadók a későbbiekben nem változtatták az elemzések eredményét. A nők nagyobb arányban válaszoltak kérdéseinkre, így kissé felülreprezentáltak az 8%-os megjelenéssel, de ez a mérték nem torzító erejű, ha figyelembe vesszük, hogy Magyarországon jelenleg a nők aránya 54%, míg Romániában 51,2%. A válaszadók 45%-a érettségivel rendelkező egyetemi hallgató, míg 55%-a egyetemet végzett. Lakhely szerinti megoszlásukat tekintve 20% a fővárosban, míg 18% megyeszékhelyen lakik. 30-30% városban vagy falun él. Amint azt az 5 ábrán is láthatjuk, a válaszadók jelentős része, közel 70%-a nappali tagozatos diák. Ők azok, akik leghamarabb elvesztették diák munkájukat a járvány kitérésekor és akikre leginkább vonatkoznak majd a hosszú távú hatások, hiszen a munkaerőpiacra éppen akkor fognak kilépni, amikor a válság hatása vélhetően a legerőteljesebb lesz.

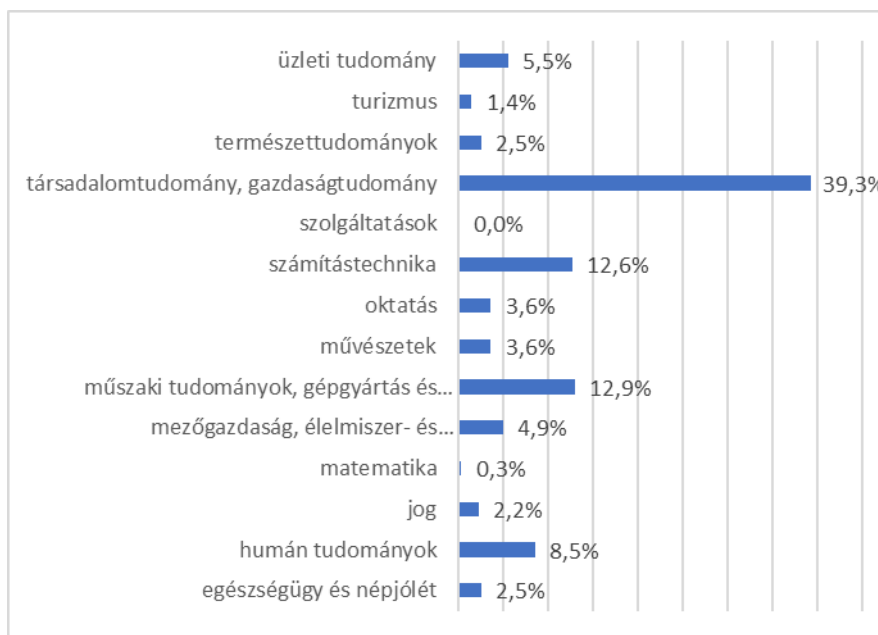
5. ábra tanulói jogviszony alakulás

forrás: saját kutatás

A válaszadók 30%-a jelenleg is főállásban tevékenykedik az 50%-ának azonban semmilyen munkaviszonya nincs. 13%-uk részmunkaidős állással vagy

táv munkával tudja biztosítani a létfenntartását. A szakmai gyakorlaton lévő hallgatókat szintén a járvány kitörésének korai szakaszában leépítették a cégek, így a válaszadók között is csak kis számban, mindössze 3%-os arányban jelennek meg, hiszen jelenleg a hallgatóknak csak nagyon kis hányada vesz részt szakmai gyakorlaton.

Figyelembe véve az OECD által általánosan meghatározott oktatási szakterületeket, kérdőívünkben kértük a válaszadókat, hogy a jelenlegi oktatási szakuk alapján sorolják be, milyen szakterületen szereznek (vagy ha már végeztek, akkor szereztek) diplomát. Ez alapján elmondhatjuk, ahogy a 6. ábrán is látszik, hogy vendéglátóipari vagy állatorvosi tanulmányokat senki nem folytatott, míg a legtöbb válaszadó, közel 40% társadalom- és gazdaságtudományok területén végez vagy végzett és 5% üzleti tudományokban jártas. Így a válaszadók közel felének vannak gazdasági alapismeretei. 24%-uk az IT szektort vagy a műszaki tudományok területét erősíti. Erőteljesen alulreprezentált az egészségügyi és az oktatási területről érkezettek száma. Ennek oka főként az lehet, hogy a választott egyetemek egyike sem képez tanárokat és egészségügyi dolgozókat.

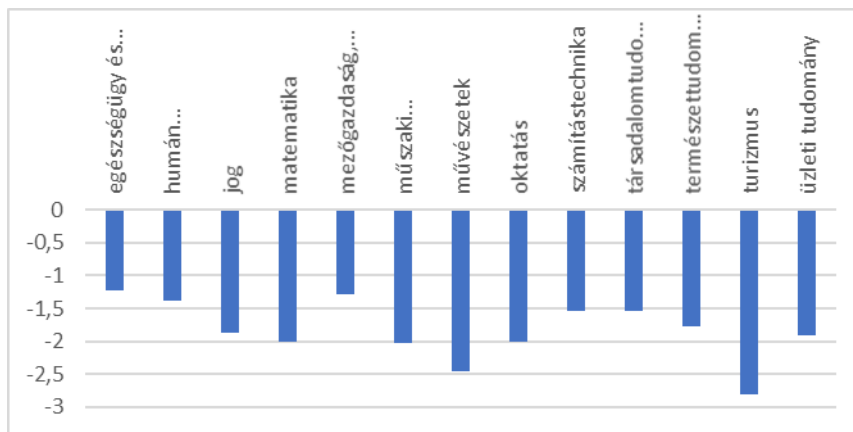

6. ábra szakterületen tanul

forrás: saját szerkesztés

Első kérdésünkben szeretnénk tudni, hogy véleményük szerint mennyire befolyásolja a járvány az éppen tanult szakterületüket. Válaszaikat egy 7 fokú skálán -3 és +3 között adhatták meg attól függően, hogy pozitív vagy negatív

hatásra számítanak. Várakozásainkkal ellentétben minden területet átlagosan negatív irányúnak jelölték meg. (7. ábra)

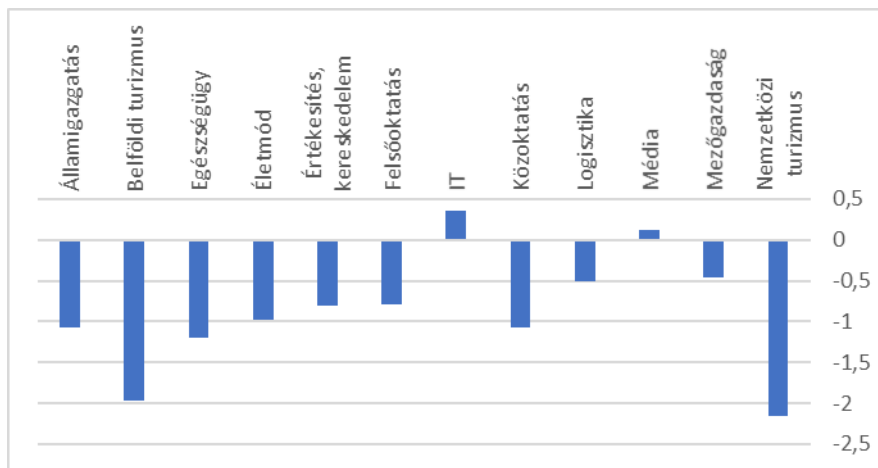
7. ábra Szakterületek átlagos értékelése

forrás: saját szerkesztés

A legerőteljesebb negatív hatást a turizmus és a művészeti területen érzékelik. Vélhetően előbbi a nemzetközi utazási korlátozások és a belföldi utazások erőteljes megszorítása miatt, míg utóbbi az állami támogatások szinte azonnal radikális csökkentése miatt érzékeli így a szakmai területét. Érdekes azonban, hogy azok a területek, amelyek a járvány kialakulása során „nyertesnek” számítanak, mint például az informatika, szintén negatív értékelést kaptak, tehát a jelenleg ezen a területen tanulók úgy látják, hogy ez a fellendülés nem lesz tartós és az általános gazdasági visszaesés nem kerüli el az IT szektort sem. Nem remélik a pozitív változást az egészségügyi területen tanulók sem, annak ellenére, hogy a figyelem most feléjük fordult és kifejezetten nagy hangsúlyt kapnak az egészségügyi ellátásban megjelenő problémák. Számos publikáció számol be e terület fejlesztésének szükségességéről. De még az olyan semlegesnek mondható terület, mint a jog is a negatív skála 3 értékéből a -2-t kapta.

Némi ellentmondás mutatkozik meg a gazdasági területek értékelésekor. Itt ugyanis megjelennek a pozitív átlagos értékek a várt területeken, mint az IT. (8. ábra) A válaszadók szerint az IT szektor mellett pozitív hatása lesz, bár kisebb mértékben, a médiára is a járványnak. Tudjuk, hogy a médiának igen nagy szerepe volt és van a vírussal kapcsolatos információáramlás segítségével. Emberek milliói kezdtek el követni híroldalakat, kormányzati portálokat és egyéb online forrásokat annak érdekében, hogy a legfrissebb információkhoz juthassanak a világ és/vagy szűkebb környezetük, országuk helyzetéről, a megbetegedések számáról, a kormányzati intézkedésekről. Meglepő módon negatív átlagos értéket kapott az életmód, pedig azt gondolhatnánk, hogy éppen a vírus hatására az emberek jelentős hányada próbálja majd meg tudatosabban óvni egészségét,

egészségesebben táplálkozni, többet mozogni. Ez alapján a H1 hipotézist elfogadjuk.

8. ábra Gazdasági szektorok átlagos értékelése

forrás: saját szerkesztés

Érdekes, hogy a nők, nem szignifikánsan ugyan, de átlagosan nagyobb negatív hatást jósolnak (-1,1) az életmódra mint a férfi válaszadók (-0,8).

Szignifikáns eltérést mutat azonban érzékelés tekintetében az egészségügy ($p=0,03$), melyben a nők átlagosan egy egész értékkel erőteljesebb negatív hatást várnak, mint a férfiak. Ez alapján a H3 hipotézist részben tekintjük elfogadhatónak. Az iskolai végzettség tekintetében nem mutatkozik eltérés a véleményekben. Hasonlóan értékeli a középiskolai vagy egyetemet végzett válaszadó az egyes gazdasági területeket. Szignifikáns eltérés mutatkozik ($p=0,017$) azonban lakely szerint a logisztikai szolgáltatások alakulását illetően. A városban és fővárosban lakók azonosan vélekednek erről, azonban a falun élők jellemzően kétszer erőteljesebb negatív hatást várnak. A megyeszékhelyen élők átlagos értékelése a két szélsőség között helyezkedik el.

Hasonlóan szignifikáns ($p=0,04$) eltérés mutatkozik a véleményekben a nemzetközi turizmus területén. Itt a fővárosiak azok, akik pesszimistábban értékelik a járvány hatását és erőteljesebb negatív hatást várnak a jövőben emiatt. Ennek oka lehet az is, hogy a fővárosban élők jelentősebb mértékben utaznak külföldre, így számukra nagyobb változást okozhat a vírus turizmusra gyakorolt hatása. A két ország lakosságának véleménye szinte minden területen nagyon hasonló. Ez alapján a H4 hipotézist elfogadtuk.

Kivételt képez az IT szektorral kapcsolatos várakozás, ahol szignifikánsan ($p=0,00$) pozitívabb értékeket adtak a Magyarországon élő válaszadók mint a Romániában élők. Míg az erdélyi magyar válaszadók az iparág változatlanására

számítanak, addig a magyarországi válaszadók kifejezetten pozitív irányú változásra számítanak. Szignifikánsan különbözik a két ország lakosságának a véleménye a logisztika ($p=0,013$) és az egészségügy ($p=0,032$) területén. Míg az előbbi esetében a magyar lakosság nem vár erőteljes negatív hatást addig az egészségügy területén ez a csoport sokkal erőteljesebb negatív hatást vár a járvány után. Ennek oka lehet a magyar sajtóban megjelent számos cikk, mely az egészségügy rossz helyzetéről számol be.

Az IT szektort a levelező tagozaton tanulók, azaz a munka világában már helytállóknak szignifikánsan ($p=0,046$) pozitívabbnak értékelik a jövőbeli alakulást illetően, mint a többi válaszadói csoport, a nappali tagozaton vagy a távoktatásban részt vevők és az összes válaszadói átlagnál is többszöröse a levelezők átlagos megítélése. Ez alapján, bár a csoportkialakítás csak részben volt igazolható, a H3 hipotézist elfogadjuk. Tesszük ezt azért, mert az It szektor válaszadói voltak a legkevésbé negatívak és ők fejlődést prognosztizálnak a jövőre nézve.

Az életmódra ($p=0,027$) és az egészségügyre ($p=0,026$) gyakorolt várható hatás tekintetében az egyes szakterületen tanulók is szignifikánsan eltérően vélekednek. Az 1. táblázatban jól látható, hogy az egyes szakterületen tanulók a különböző gazdasági területeken milyen irányú és mértékű változásra számítanak a COVID 19 világszintű járvány hatására. A csoportátlag felett és alatt vélekedők jól elkülöníthetők egymástól. Egyedül az üzleti tudományok területén tanulók változtatják pozíciójukat. Ez vélhetően annak köszönhető, hogy az üzleti tudományokat tanulók szinte mindannyian nappali tagozatos egyetemi hallgatók, akik az életmód tekintetében jellemzően pozitívabb változásra számítanak mint az egyéb formában tanulók.

gazdasági terület	képzési terület	átlag	gazdasági terület	képzési terület	átlag
Egészségügy	művészetek	-2,69	Életmód	turizmus	-2,40
	turizmus	-2,60		művészetek	-2,15
	oktatás	-1,85		jog	-1,88
	üzleti tudomány	-1,65		műszaki tudományok, gépgyártás és építőipar	-1,36
	műszaki tudományok, gépgyártás és építőipar	-1,55		oktatás	-1,15
	jog	-1,50		társadalomtudomány, gazdaságtudomány	-1,01

			ny	
társadalomtudomány, gazdaságtudomány	-1,22		számítástechnika	-,98
számítástechnika	-,98		üzleti tudomány	-,80
mezőgazdaság, élelmiszer- és kertészettudomány	-,56		természettudományok	-,44
humán tudományok	-,55		humán tudományok	-,35
természettudományok	-,33		egészségügy és népjólét	0,00
egészségügy és népjólét	,56		mezőgazdaság, élelmiszer- és kertészettudomány	0,00
Teljes átlag	-1,21		Teljes átlag	-,98

1. táblázat gazdasági változás várható mértéke tanult szakterületenkénti csoportosítás alapján

forrás: saját szerkesztés

Összefoglalás

Összességében elmondhatjuk, hogy a válaszadók véleményében a legnagyobb különbségeket az életmód és az egészségügy területén láthattunk. A gazdaság kényszerű leállása és a kormányzati szintű megszorítások következtében egységesen negatívnak ítélik a turizmus jövőbeli alakulását, így a járvány elmúltával, a korlátozások megszüntetése után is számítanak utazási nehézségekkel, csökkenő kínálattal. Nem számítanak negatív utóhatásra a felsőoktatásban vagy az értékesítés, kereskedelem területén. Érdekes azonban, hogy a közoktatás területén jelentősebb romlást jósolnak utóhatásként. A válaszadók egyértelmű nyertesnek tekintik az IT szektort és a médiát. Válaszaik alapján elmondható, hogy negatív irányú munkaerőpiaci pozícióra számítanak. Így talán hosszú távon az egyik legnagyobb vesztese a jelenleg egyetemi tanulmányait folytató fiatal generáció lesz a vírusnak. Nekik egy gyengébb gazdasági helyzetbe és egy megváltozott erőviszonyokkal bíró munkaerőpiacra kell majd belépni.

A Harvard Business School több szakértőt is felkért, véleményezzék, hogyan változhat meg a munka világa a járvány hatására. Véleményük szerint a vállalati

kultúra a bizalom irányába fog elmozdulni. A járvány gyors terjedése ráébresztett minket arra, hogy az egyéni jólétünk mennyire össze van kapcsolva másokéval. A jövőben a távmunkát alkalmazó cégeknek jól kitalált gyakorlatuk kell legyen arra, hogy a munkatársak érdemi személyes kapcsolatban maradjanak egymással, és senki se érezze a cégen belül elszigeteltnek, kirekesztettnek magát, vagy úgy, mintha egyszerűen kiesett volna a szervezet életéből.

Véleményük szerint a járvány meg fogja változtatni az irodánkat, a lakásunkat, az iskoláinkat és a hivatali épületeinket. Az ázsiai reptereken már bevett protokoll (egészségügyi ellenőrzés) meg fog jelenni az irodaházakban, az iskolákban és a nagy utazási csomópontokban is.

És még nem tudjuk, mi vár azokra a cégekre, kisvállalatokra, szolgáltató- és termelővállalatokra, akik a járvány miatt kénytelenek voltak visszafogni vagy teljesen leállítani a termelésüket. Ha képesek lesznek a járvány után talpra állni és termékeikre ismét igény lesz a fogyasztói piacon, akkor óriási terhelés következik. Munkavállalóik nagymértékű túlórára számíthatnak, hogy kielégítsék a piaci igényeket. Mindeközben valószínűsíthetően új kollégákkal bővülve kell megoldani a krízishelyzetet, akik rutin nélkül kerülnek ebben az óriási kihívásokkal teli időszakban a céghez. Sokan nyilván meg is ijednek és elhagyják a „hajót”, így fluktuációra lehet számítani a munkavállalók körében, ami tovább nehezíti majd a cégek működését.

Hivatkozások

- [1] <http://statisztikak.erdelystat.ro/cikkek/a-koronavirus-erdelyben-ii/49>
(Utolsó letöltés: 2020. 05.12.)
- [2] <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> (Utolsó letöltés: 13.05.2020)
- [3] https://econ.ubbcluj.ro/coronavirus/?fbclid=IwAR0auqh-CMz3vIU9hZe_hzrDRFRKGMNUKF1o2WastFyR6L9WSj9o6FeuvOE
(Utolsó letöltés: 2020. 05.12.)
- [4] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2020.126.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2020:126:TOC
- [5] <https://www.profession.hu/blog/a-dolgozok-fele-biztos-benne-hogy-nem-lesznek-elbocsatasok-a-munkahelyen/>
- [6] Hyams, K. C., F. M. Murphy, et al., 2002. Responding to Chemical, Biological, or Nuclear Terrorism: The Indirect and Long-Term Health Effects May Present the Greatest Challenge. *Journal of Health Politics, Policy and Law* 27(2), p. 27-91.
- [7] Jamison Pike, Tiffany Bogich, Sarah Elwood, David C. Finnoff, Peter Daszak (2014): Economic optimization of a global strategy to address the pandemic threat, In: PNAS, Robert M. May (editor), University of Oxford, Oxford, United Kingdom, 2014, <https://doi.org/10.1073/pnas.1412661112>

- [8] Joint European Roadmap towards lifting COVID-19 containment measures (2020/C 126/01)
- [9] RAPID RISK ASSESSMENT Coronavirus disease 2019 (COVID-19) in the EU/EEA and the UK – eighth update 8 April 2020 online <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/covid-19-rapid-risk-assessment-coronavirus-disease-2019-eighth-update-8-april-2020.pdf>
- [10] Richard Baldwin and Eiichi Tomiura (2020): Thinking ahead about the trade impact of COVID-19 In: Richard Baldwin and Beatrice Weder di Mauro (eds.), Economics in the Time of COVID-19, CEPR Press, p. 59-72, ISBN: 978-1-912179-28-2
- [11] S. Correia, S. Luck, E. Verner (2020) Pandemics Depress the Economy, Public Health Interventions Do Not: Evidence from the 1918 Flu, Elsevier SSRN online https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3561560
- [12] S. M. Kissler, C. Tedijanto, E. Goldstein, Y. H. Grad, M. Lipsitch (2020) Projecting the transmission dynamics of SARS-CoV-2 through the postpandemic period Science 14 Apr 2020:
- [13] Warwick McKibbin and Roshen Fernando (2020a): The economic impact of COVID-19, In: Richard Baldwin and Beatrice Weder di Mauro (eds.), Economics in the Time of COVID-19, CEPR Press, p. 45-52, ISBN: 978-1-912179-28-2
- [14] Warwick McKibbin and Roshen Fernando (2020b): The Global Macroeconomic Impacts of COVID-19: Seven Scenarios, In: CAMA Centre for Applied Macroeconomic Analysis, Australian National University, ISSN: 2206-0332 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3547729
- [15] Wuqi Qiu, Cordia Chu, Ayan Mao, and Jing Wu (2018): The Impacts on Health, Society, and Economy of SARS and H7N9 Outbreaks in China: A Case Comparison Study, In: Hindawi Journal of Environmental and Public Health, Volume 2018, Article ID 2710185, 7 pages <https://doi.org/10.1155/2018/2710185>
- [16] Zaheer Allam and David S. Jones: On the Coronavirus (COVID-19) Outbreak and the Smart City Network: Universal Data Sharing Standards Coupled with Artificial Intelligence (AI) to Benefit Urban Health Monitoring and Management, In: Healthcare, 2020, vol. 8, 46., ISSN 2227-9032